

Vedo, da bede ruskega naroda ni povzročil boljševizem; vedo, da sta ravno strahovita beda za časa carizma in še strahotnejša beda vsled svetovne vojne omogočili boljševizem.

Zato najdete celo v ječah ob Belem morju, v zakotnih moskovskih uličicah, celo v bedi deportacije in pregnanstva ljudi, razvpite kot protirevolucionarce, ki pa so z vsemi silami svojega bitja za revolucijo kljub vsemu, ljudi, ki si pravijo, da je imel Lenin pred sodbo zgodovine prav, ko je v trenutku, ko se je vse rušilo, tvegala poskus, „ustvariti nove pogoje za nadaljnji razvoj civilizacije.“

Ta sestavek je izšel v knjigi: Émile Vandervelde: *L'Alternative, capitalisme d'Etat ou socialisme démocratique*, L'Eglantine, Paris 1933. Z avtorjevim dovoljenjem ga je prevedla M. Leben.

Refleksije

Novi likvidatorji slovenskega jezika

(S 15. kongresa JUU v Ljubljani.)

Neki del slovenskega učiteljstva je v naši politični zgodovini že v Avstriji igral precej klavno vlogo. Njeno hlapčevstvo je bilo tako odurno, da je postalo v Cankarjevih „Hlapcih“ pravi simbol.

Po svetovni vojni in velikem prevratu smo upravičeno pričakovali, da se bo v spremenjenih razmerah spremenila tudi miselnost našega učiteljstva. Z ustanovitvijo stanovske organizacije UJU (Udruženje jugoslovanskih učiteljev), ki je v dobi po 6. januarju spremenila ime v JUU (Jugoslovansko učiteljsko udruženje), so dobili slovenski učitelji, skupno s hrvaškimi in srbskimi, organizacijo, ki jim po svoji številčni moči, še bolj pa po odlični narodno-vzgojni pomembnosti — saj so učitelji poleg duhovnikov v najožjem stiku z ljudstvom — nudila možnost, da krepko, smotreno in koristno posežejo v nacionalno, socialno in državno vzgojo ljudskih množic. Močna stanovska organizacija jih je tudi mogla obvarovati pred vsemi večjimi pregnanji raznih režimov, ki so si sledili drug za drugim.

Toda slovensko učiteljstvo je hodilo stara pota vse do znane celjske deklaracije 17. julija 1926 in njene potrditve na VII. pokrajinski skupščini v Kranju od 5.—7. julija 1927. Še vedno se je namreč ločilo v „klerikalce“ in „liberalce“ in persekucije učiteljstva so se ponavljale prav s pomočjo njih samih dan za dnem, kakor hitro je prišla ali izpadla v Belgradu iz vlade ta ali ona slovenska stranka.

Sele celjska deklaracija, ki jo je izglasovalo zlasti mlajše ter štajersko in koroško učiteljstvo, je dala takó organizaciji kot učiteljstvu pravo in zdravo podlago. Zmagalo je namreč načelo, da bodi UJU izrazito stanovska organizacija, neodvisna od katerekoli stranke. Zmagalo pa je hkrati tudi načelo „Nazaj k narodu“, ki je popolnoma pravilno stavilo narod nad državo. Svoj namen je hotela doseči organizacija z depolitizacijo šole, intenzivnejšo samoizobrazbo učiteljstva in socialnejšo usmerjenostjo njegovega delovanja. Kako pravilne so bile te zahteve, priča dejstvo, da so se morali podrediti volji organizacije tako učitelji, organizirani v „klerikalni“ „Slomškovi zvezi“ kakor „demokratskem“ „Edinstvu“. Teh načel pa si ni osvojilo le slovensko učiteljstvo, nego tudi ogromna večina učiteljstva

v državi, kar pričajo besede delegata šumadijskih učiteljev Mihailovića na delegacijskem zborovanju 6. jul. 1927 v Kranju, ko je rekel: „Prinašam vam bratske pozdrave in zahvalo za ono, kar ste storili za vse učiteljstvo v državi. Deklaracija je bila za nas luč, ona je največja čast za jugoslovansko učiteljstvo.“ (Citirano po članku L. Umeta: „Duhovna revolucija slovenskega osnovnošolskega učiteljstva“, Mladina 1927/28, št. 2, str. 42).

Posledice niso izostale. Vedno bolj smo mogli opazati moralno regeneracijo učiteljstva samega, pa tudi blagodejen vpliv novih smernic v ljudski vzgoji. Pojem učitelj, ki je imel nekdanj že kar slab zvok, je postajal vedno svetlejši in učiteljstvo je postalo važen faktor našega kulturnega in političnega življenja, ki ga je moral vsakdo resno upoštevati in preko katerega nihče ni mogel iti. Vsakdo, ki mu je bilo v resnici za dobro slovenskega naroda, je mogel biti tega le vesel, razen demagoških političnih voditeljev, ki so s tem dejstvom izgubili svoje najpripravnejše orodje.

Žal, pa to stanje ni trajalo dolgo; že nekaj let moremo opazovati, da se je začel vračati neki del slovenskega učiteljstva na stara pota, ki ga vodijo od lastnega naroda v prejšnjo odvisnost ter neznačajnost.

Višek tega propadanja v novem „razvoju“ je bil zadnji, trinajsti kongres jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani 20. avgusta t. l.

Kongres, ki se je končal z očitnim polomom, in ki je pokazal, da je med jugoslovanskim učiteljstvom še mnogo zdravih elementov, ki so sprejeli na sestanku opozicije 21. avg. t. l. pri „Mikliču“ ostro resolucijo proti sedanjemu vodstvu JUU, je namreč razkril vso nezavednost in strahopetnost velikega dela slovenskega učiteljstva, oziroma točneje, njegovih delegatov.

Ni naš namen, da bi se podrobneje bavili z organizacijo in s kongresom — o katerem nam še tudi ni na razpolago potrební material, dokler ne izidejo podrobnejša poročila v učiteljskih stanovskih glasilih — za sedaj hočemo vedeti samo, kakšno stališče zavzema slovensko učiteljstvo, oziroma bolj točno, sekcija JUU za Dravsko banovino do izvajanj predsednika JUU Damjana Rašiča, na glavni skupščini 20. avgusta t. l. v „Unionu“. Predsednik JUU je namreč v svojem otvoritvenem govoru med drugim rekel tudi tole: „Jugoslovanski učitelji in JUU imajo v svojem vsakdanjem delu zmirom pred očmi visoka načela nacionalne ideje. Ta načela so: negovanje jugoslovanskega nacionalizma, gojitev in izpopolnitev vseh dobrih rasnih lastnosti (Hitler! op. pisca), utrjevanje ideje o narodnem edinstvu, odstranjevanje tujih besed iz ljudskega govora in postopna izgraditev enotnega književnega jezika, ...“ (podčrtal pisec) in dalje „Vprašanje črkopisa in vprašanje učbenikov so najvažnejši problemi osnovnega šolstva, ki jih je treba rešiti tako, da bomo imeli enotno pisavo in enotne državne učne knjige.“ („Jutro“, ponedeljska izdaja, leto VII., št. 34, 21. avg. 1933. — Da ne bo izgovorov o netočni reprodukciji v časnikih, ponedeljska izdaja „Slovenca“ priobčuje isto!)

Mislím, da je vprašanje, kakšno stališče zavzema do teh izvajanj slovensko učiteljstvo, oziroma sekcija JUU za Dravsko banovino, kljub temu potrebno, da si so slovenski delegati na te besede molčali, oziroma na koncu govora g. Rašiču celó ploskali; kajti moglo bi se kdaj zgoditi, da bi se ti gospodje izgovarjali, da tega niso čuli ali vsaj ne razumeli v takem pomenu, kot razumemo mi.

In vendar je smisel obeh stavkov popolnoma jasen: likvidacija slovenskega jezika (in če mislimo logično: tudi Slovencev sploh), kajti kaj drugega si pod „enotnim književnim jezikom“ ter „enotno pisavo in enotno pisanimi državnimi učnimi knjigami“ ne moremo predstavljati; saj menda nihče ne

misli, da hoče g. Rašić likvidirati srbohrvaščino v korist slovenščine ali pa uvesti „enotne državne učne knjige“ v slovenščini!*

Mogel bi se kdo tudi izgovarjati, da ni bilo mogoče v sedanjih razmerah protestirati proti tem izvajanjem. Tudi to ne drži, gospoda, kajti tudi nova ustava (čl. 3., — dasi slabo formuliran) priznava slovenščini iste pravice kakor srbohrvaščini. Torej je bil strah nepotreben.

Sicer pa: kadar gre za osnovne pravice nekega naroda, je dolžnost vsakogar, zlasti pa inteligence, da z vsemi silami, pripravljena tudi na osebne žrtve, tirja pravico svojem u narodu, da sploh ne govorimo o osnovni pedagoški zahtevi, da je treba nuditi vsakemu narodu pouk v njegovem jeziku.

Zato menimo, da je dolžnost slovenskega učiteljstva, zlasti pa njegove stanovske organizacije, da o tem javno spregovori jasno in odločno besedo, da bomo vedeli, ali so ali niso za likvidacijo slovenskega književnega jezika. Kajti možno je samo prvo ali drugo, tretje možnosti ni!

— v e k.

Kritika

Alojz Gradnik: Svetle samote. Izbrane pesmi. Založba Modra ptica, 1952 v Ljubljani. Strani 180.

I.

Ali ni v današnjih dneh nekako s časom v neskladu takale zbirka subjektivne lirike, ko se od vsepovsod oglašajo mnenja, da so individualistični lirski pesniki odveč in da danes nihče več ne čuti potrebe po branju poezije? Osebna čuvstva, izražena po vseh pravih metriki, pravijo, da spadajo med staro šaro. Torej čemu poskušati vrednotiti knjigo takih osebnih čuvstev, glasove tako izrazito individualističnih strun, kakor je ravno Gradnikova poezija?

No, bilo bi odveč iskati odgovora na ta vprašanja. Pravkar navedena mnenja o individualistični liriki in o lirski poeziji na sploh se pač oslanjajo le na gesla, ne pa na nazor. Nazor, ki so ga rodile potrebe današnjih dni, pravilno odvrča sodobnega pesnika od pretirane zaverovanosti v svoja osebna, tolikokrat neznatna notranja doživljanja, vendar ga ne uči prezirati svoje človeške vrednosti in problematike. Nazor terja od ustvarjajočega duha tesnejšega sožitja s človeškim občestvom in ruši na ta način zidovje izolacije, kamor je zašla množica pesnikov in se znašla na pesku; toda ta nazor ne pobija pesniške ekstaze individua, ki je

* G. D. Rašić je poslal „Slovencu“ glede enotnega književnega jezika naslednjo izjavo: „Istina je, da sam u svome govoru rekao, da je želja učitelja Jugoslavije, da se potpuno izgradi jedinstven književan jezik. Ali kad sam ovo rekao, razumljivo je, da sam mislio na srpsko-hrvatski književni jezik. Što se tiče slovenačkog književnog jezika potpuno sam i ja i moji drugovi Vašeg mišljenja...“ („Slovenec“ 25. avg. 1933). V tej izjavi torej g. Rašić zanika, da je mislil s postopno izgraditvijo enotnega književnega jezika na likvidacijo slovenščine. Žal pa mu tega ne moremo kar tako verjeti, kajti iz zgoraj citiranega govora je možno samo eno tolmačenje, t. j. izgraditev enotnega knjiž. jezika za Hrvate, Srbe in Slovence, sicer bi morali razumeti dosledno tudi pod negovanjem jugoslovenskega nacionalizma negovanje srbsko-hrvatskega in slovenskega nacionalizma, pod utrjevanjem ideje o narodnem edinstvu utrjevanje ideje srbsko-hrvatskega narodnega edinstva itd. Tega pa menda g. Rašić menda vendarle ni mislil in moramo zato imeti njegovo izjavo za malce prepozen u mik, ko je spoznal posledice svojega dejanja!